

ADATOK A BIHARUGRAI TÁJVÉDELMI KÖRZET FLÓRÁJÁHOZ (1986-1995)

Kertész Éva

1. A flórakutatás története

A Biharugrai Tájvédelmi Körzet területe sohasem tartozott a botanikailag alaposan feltárt területek közé. Az első adatok Kitaibel Pál (1798) nevéhez fűződnek, aki a vidéken átutazóban (Szalonta, Sarkad, Gyula, Varsánd) néhány növényt említ a térségből. A Varsánd határából közölt *Orchis palustris* adata arra enged következtetni, hogy a Sárrét: Doboz, Gyula határáig lenyúló mocsár- és láprétjei igen fajgazdagok voltak.

A 19. század végén Borbás Vince beutazva az Alföld déli csücskét, pontos leírást közölt a Nagy- és Kis-Sárrét akkori maradványairól. Vésztő, Szeghalom, Füzesgyarmat, Okány, Komádi határában még fellelhetők voltak töredékeiben a hatalmas kiterjedésű nádasok, zsombékosok, ingólápok, mocsárrétek maradványai.

A Biharugrai Tájvédelmi Körzet északi határában a Sebes-Körös bal partján a Kis-Sárrét belsejében egy-egy szigeten foglalt helyet Kót és Iráz pusztá (Borbás, 1881). A négyezer holdat kitevő nádas és rétség még eredetiségében volt látható. Élőhelyüket veszítve sok növény mára nyomtalanul eltűnt. Néhány növényfaj a hajdani gazdaságból: *Nymphaea alba*, *Cicuta virosa*, *Thelypteris palustris*, *Angelica montana*, *Alnus glutinosa*, *Ranunculus lingua*, *Caltha palustris*.

A 20. század kutatói sem végeztek rendszeres flórakutatást a területen. Boros Ádám (1922) a közeli Orosi-pusztáról, és Mezőgyánból közölt néhány adatot. Ubrizsy Gábor (1949) Mezőgyánból említi a *Marsilia quadrifolia* előfordulását.

A tájvédelmi körzet védetté nyilvánítását előkészítő munkálatok idején, 1986-ban kapcsolódtam be a feltáró munkába. A florisztikai kutatás eredményeit kívánom összegezni az elkészült dolgozatban (1986-1995).

2. A Biharugrai Tájvédelmi Körzet regionálisan és lokálisan értékes növényfajai

Fontosnak tartottam azon növények felsorolását, amelyek eddig részben még nem kerültek publikálásra, de erre a területre valamilyen szempontból érdekesek. Jelentős a számuk azon növényfajoknak, amelyek a Körös vidékre új adatot jelentenek. Másrészben előfordulnak a felsorolásban olyan fajok, amelyek nem pontosan a védett területről publikált régebbi adatok, hanem valamely közeli területről. Azonban ezek a fajok fontosak (Borbás, 1880): Iráz és Kót puszta növényei, mert a tájvédelmi körzet nedves élőhelyein esetleg még fellelhetők.

Szerepelnek olyan adatok is, amelyek a TK területén kívül találhatók, ezek az esetleges területbővítések alapjául szolgálhatnak.

Az általam használt földrajzi nevek a Magyarország Földrajzinév-tára II. Békés megye (Földi, 1980) kötetben található. Két helyen végeztem változtatást, ugyanis Biharugra északi részén elterülő védett terület elnevezése több forrást is figyelembe véve nem volt egyértelmű, vagy nem is található külön elnevezés. Így az észak-déli irányú vízlevezető csatorna által kettéválasztott terület bal oldalán elterülő nádas kosboros

rétre "Ugrai-rét", a másik oldalára pedig "Szórrétje"¹ (Jankovich - Hévvízi, 1983) elnevezést használtam.

A fajok felsorolását Soó (1964-1980) sorszámai szerint jelöltem.

- P.50. *Dryopteris filixmas* (*Erdei pajzsika*)** - A védett területen kívül. Körösnagyharsány "Fényes-ér-hát", ültetett szürkenyáras erdőben - csak néhány tő. Az Alföldön ritka.
- 40. *Batrachium trychophyllum* (*Hínáros vízboglárka*)** - Biharugra "Ugrai-rét" állóvizeiben.
- 40. *Ranunculus strigulosus* (*Steren boglárka*)** - Biharugra "Ugrai-rét", "Szórrétje". Zsadány "Tölgyfástanya", a védett területen kívül. Iráz pusztá a Sebes-Körösnél (Borbás, 1880). A Körösök vidékén ritka.
- 55. *Ranunculus auricomus* (*Változó boglárka*)** - Geszt "Szépapó-erdő". A Körösök vidékén ritka. Csak néhány tő.
- 83. *Pyrus pyraeaster* (*Vadkörte*)** - Geszt "Vátyon", "Kisvátyon".
- 172. *Fragaria moschata* (*Fahéjillatú szamóca*)** - Biharugra "Szórrétje".
- 190. *Potentilla heptaphylla* (*Vörösszárú pimpó*)** - Biharugra "Ugrai-rét".
- 198. *Filipendula ulmaria* (*Réti legyezőfű*)** - Biharugra "Ugrai-rét" csak néhány tő. A Körösök vidékén csak itt!

¹ Szórrétje. Régen káka-, gyékény termő rét, a rét környékén szőrös fű termett.

199. **Filipendula vulgaris** (*Koloncos legyezőfű*) - Biharugra "Szórrétje", Geszt "Csillaglapos", "Begécs", "Baglyas", az országhatár és a gát közötti réten. Zsadány "Tölgyfástanya", a védett területen kívül.
224. **Rosa rubiginosa** (*Sövény rózsza*) - Biharugra "Szórrétje", "Rózsás-halom". Körösnagyharsány "Soványhát", a védett területen kívül. A Körösök vidékén ritka.
225. **Rosa agrestis** (*Mezei rózsza*) - Geszt, "Baglyas", "Szépapó-erdő", Zsadány "Tölgyfástanya", a védett területen kívül.
307. **Trifolium montanum** (*Hegyi here*) - Biharugra "Szórrétje", Geszt "Csillaglapos", löszgyepekben. A Dél-Tiszántúlról csak Csorvásról, az *Adonis transsylvanica* termőhelyéről ismert. A Körösök vidékén új!
318. **Trifolium medium** (*Erdei here*) - Biharugra "Szórrétje".
319. **Trifolium alpestre** (*Bérci here*) - Biharugra "Szórrétje". Erdőssztyepp faj. A Körösök vidékén új!
320. **Trifolium rubens** (*Pirosló here*) - Geszt "Csillaglapos". Erdőssztyepp faj. A Körösök vidékén új!
330. **Dorycnium germanicum** (*Selymes dárdahere*) - Biharugra "Ugrai-rét", kiszáradó lápréten, Geszt "Szépapó-erdő", erdőtisztáson. A Körösök vidékén új!
333. **Lotus angustissimus** (*Karcsú kerep*) - Geszt "Pusztavátyon". A Tiszántúlon ritka.
336. **Lotus tenuis** (*Sziki kerep*) - Biharugra "Szórrétje". A Körösök vidékén ritka.

382. **Vicia narbonensis subs. serratifolia** (*Fogaslevelű bükköny*) - Zsadány "Tölgyfástanya", a védett területen kívül. Ismert lelőhelye Bélmegyer "Fás-puszta", mindkét lelőhelyén csak néhány példány nő.
396. **Lathyrus sylvestris** (*Ligeti bükköny*) - Biharugra "Ugrai-rét", "Szórrétje", pusztai cserjések szegélyén.
425. **Epilobium angustifolium** (*Erdei deréce*) - Biharugra "Zöld-halom-tó"-nál 8 tő. Az Alföldön ritka, a Körösök vidékén a Füzesgyarmati "Hosszú-erdőben" található még néhány példány.
439. **Polygala comosa** (*Üstökös pacsirtafű*) - Biharugra "Szórrétje", Geszt "Csillaglapos". A Körösök vidékén új!
457. **Rhamnus catharticus** (*Varjútövis*) - Geszt "Szépapó-erdő", "Baglyas".
- Vitis riparia** (*Parti szőlő*) - Geszt "Baglyas". A "Szőlős-kertekből" kivadult a szomszédos erdőtagokba.
513. **Seseli annuum** (*Homoki gurgolya*) - Biharugra "Szórrétje", Körösnagyharsány "Soványhát", a védett területen kívül. A Körösök vidékén új!
535. **Peucedanum alsaticum** (*Baglyas kocsord*) - Mezőgyán "Eperjesi-gyep", Geszt "Baglyas".
551. **Asperula cynanchica** (*Ebfojtó müge*) - Biharugra "Szórrétje". A Békés-Csanádi löszháton néhány reliktum löszgyepfoltban található meg (Kondoros, Csorvás).
552. **Cruciata pedemontana** (*Apró keresztfü*) - Geszt "Csillaglapos". Zavartalan sztyepp-réteken.

581. **Viburnum opulus** (*Kányabangita*) - Körösnagyharsány "Fényes-ér-hát" ültetett nedves szürkenyár erdőben, a védett területen kívül. A Körösök vidékén ritka.
594. **Valeriana officinalis** (*Orvosi macskagyökér*) - Biharugra "Ugrai-rét", a kosboros rét melletti nádasban. A védett területen kívül Biharugrán a "Majorsági földek" felé vezető úttól balra, egy csöregefüzes állományban bőven, Körösnagyharsány határában "Fényes-ér-hát", a szürkenyáras erdőben néhány tő. Vésztőn, Sziladi lápon, (Borbás, 1891), Iráz pusztán a Sebes-Körösnél (Borbás, 1880). A Körösök vidékén a vízszabályozások előtt gyakori növényfaj lehetett, mára csak ez a három termőhelye került elő. Védendő!
665. **Euphorbia palustris** (*Mocsári kutyatej*) - Mezőgyán, "Eperjesi-gyep", a helyiek által "Kis-láp"-nak nevezett hosszan elnyúló zsombékosban bőven. A védett területen kívül Mezőgyán, Zsadány vízzel telt árkaiban.
736. **Nonea pulla** (*Apácavirág*) - Geszt "Csillaglapos", Biharugra "Szórrétje".
757. **Echium italicum** (*Magas kígyószisz*) - Biharugra, Mezőgyán, Zsadány, utak mentén.
770. **Teucrium scordium** (*Vízi gamandor*) - Biharugra "Ugrai-rét". (Kót. Borbás, 1891; Iráz puszt. Borbás, 1880).
803. **Betonica officinalis** (*Bakfű*) - Biharugra "Szórrétje", Körösnagyharsány "Sovány-hát" védett területen kívül. Erdőssztyepp faj. A Körösök vidékén új!
807. **Stachys palustris** (*Mocsári tisztessű*) - a Körösök hüllámterében még gyakori, Biharugra "Ugrai-rét", a halas-

tavak parti nádasaiban, tápcsatornákban. (Iráz puszta, Borbás, 1880).

Salvia simonkaiana - Geszt "Csillaglapos". A Dél-Tiszántúlon egyetlen helyen fordul elő, Kondoroson, a *Salvia nutans* termőhelyén. A Körösök vidékén új!

816. **Salvia pratensis** (*Mezei zsálya*) - Biharugra "Szórrétje", Geszt "Csillaglapos", bőven. A Körösök vidékén ritka.
- 827-828. **Thymus glabrescens** (*Közönséges kakukkfű*) - Biharugra "Szórrétje".
837. **Mentha longifolia** ssp. *breviformis* (*Lómenta*) - Biharugra "Ugrai-rét", "Szórrétje" árkokban bőven.
840. **Mentha dalmatica** (*Dalmát menta*) - Biharugra "Szórrétje".
842. **Mentha aquatica** var. *purpurea* (*Vízi menta*) - Biharugra "Szórrétje", "Ugrai-rét", árkokban, nedves réteken, sziken is.
859. **Verbascum blattaria** (*Molyúzó ökörfarkkóró*) - Sarkadkeresztúr, a védett területen kívül, (Sarkad. Borbás, 1891).
867. **Verbascum nigrum** (*Fekete ökörfarkkóró*) - Biharugra "Ugrai-rét", árkok szélén.
893. **Veronica chamaedrys** (*Őszörűs veronika*) - Biharugra "Szórrétje", Geszt "Szépapó-erdő".
895. **Veronica austriaca** subs. *bihariensis* (*Osztrák veronika*) - Biharugra "Szórrétje", Geszt "Csillaglapos" Sztyepprétek ritka faja. A Körösök vidékén új.

901. *Veronica orchidea* (*Kosborképű veronika*) - Biharugra "Szörrétje", Geszt "Begécs", "Baglyas". Zsadány "Őzed-alj", Geszt "Szőlőskertek", a védett területen kívül.
929. *Odontites rubra* (*Vörös fogfű*) - Biharugra "Szörrétje", Geszt "Baglyas", Körösnagyharsány "Sovány-hát", a védett területen kívül.
933. *Rhinanthus rumelicus* (*Mirigyek kakascímer*)- Biharugra "Szörrétje", "Ugrai-rét" bőven. Geszt "Vátyonpuszta", "Csillaglapos". Mezőgyán "Eperjesi-gyep". A Dél-Tiszántúlon ritka, Battonya "Kistompa-pusztán" fordul elő.
961. *Utricularia vulgaris* (*Közönséges rence*) - Biharugra "Ugrai-rét" nádasában. A Körösök vidékén ritka.
1057. *Cardamine parviflora* (*Kisvirágú kakukktorma*) - Biharugra "Ugrai-rét" mocsárrétjén, Mezőgyán "Eperjesi-gyep", "Kisláp" zombékosában.
- 1059.a. *Cardamine pratensis* subs. *matthioli* (*Réti kakukktorma*) - Geszt "Szépapó-erdő" nedves tisztásán.
1065. *Barbarea vulgaris* (*Közönséges borbálfű*) - Biharugra "Ugrai-rét", Geszt "Szépapó-erdő".
- 1071.b. *Arabis hirsuta* subs. *sagittata* (*Borzas ikravirág*) - Geszt "Csillaglapos".
1131. *Viola elatior* (*Nyúlánk ibolya*) - Biharugra "Ugrai-rét" nedves rétjein.
1237. *Bidens cernua* (*Bókoló fogasfog*) - Biharugra, a "Zöldhalom-tó" melletti csatornában. Sáros helyen a Sebes-Körösnél, (Borbás, 1880). A Körösök vidékén ritka.

1247. *Achillea ochroleuca* (*Homoki cickafarok*) - Biharugra "Szőrrétje", Geszt "Baglyas", sziken. A Tiszántúlon ritka.
1299. *Senecio doria* (*Kövér aggófü*) - Geszt "Szépapó-erdő" nedves tisztásán. Zsadány "Orosi-pusztá", Zsadány-Nagygyanté között az útmenti árokban. Iráz pusztán a Sebes-Körös mellett (Borbás, 1880) a védett területen kívül.
1315. *Carduus hamulosus* (*Horgas bogáncs*) - Zsadány "Szalontai-legelő", Geszt "Nemes-zug" sziken.
1320. *Cirsium eriophorum* (*Gyapjas aszat*) - Mezőgyán "Eperjesi-gyep", Zsadány "Orosi-pusztá", a védett területen kívül. A Tiszántúlon ritka.
1325. *Cirsium canum* (*Szürke aszat*) - Biharugra "Ugrai-rét", "Szőrrétje" mocsár- és láprétjein bőven, Geszt "Szépapó-erdő" nedves tisztásán néhány tő, Geszt "Baglyas" alig. Zsadány "Őzed-alj-dűlő", a védett területen kívül. (Iráz, Kót. Borbás, 1891). A Körösök vidékén ritka.
1332. *Serratula tinctoria* (*Festő zsoldina*) - Biharugra "Ugrai-rét", Mezőgyán "Eperjesi-gyep", Geszt "Vátyonpusztá", "Szőlőskertek", "Szépapó-erdő" tisztás, "Kisvátyon". A védett területen kívül, Körösnagyharsány "Sovány-hát", Zsadány "Őzed-alja-dűlő". Mocsárréteken, sziki-erdőssztyepp réteken, nedves sziken.
1365. *Leontodon hispidus* (*Közönséges oroszlánfog*) - Biharugra "Szőrrétje", Geszt "Tisza-kastély kertje", "Baglyas". A Dél-Tiszántúlon ritka.
1377. *Scorzonera laciniata* (*Sallangos sziki pozdor*) - Biharugra "Szőrrétje", "Ugrai-rét". A Dél-Tiszántúlon új!

1410. **Hieracium caespitosum** (*Réti hölgymál*) - Geszt, "Csillaglapos".
1411. **Hieracium bauhinii** (*Magas hölgymál*) - Biharugra "Ugrai-rét", Geszt "Tisza-kastély kertje".
1412. **Hieracium auriculoides** (*Füles hölgymál*) - Geszt "Csillaglapos". A Körösök vidékén új!
1413. **Hieracium cymosum** (*Csomós hölgymál*) - Geszt "Csillaglapos".
1414. **Hieracium piloselloides** (*Firenzei hölgymál*) - Mezőgyán "Eperjesi-gyep".
1432. **Thesium arvense** (*Homoki zsellérke*) - Biharugra "Szórrétje".
1447. **Silene nutans** (*Kónya habszegfű*) - Mezőgyán "Eperjesi-gyep". A Körösök vidékén új!
1640. **Ulmus glabra** (*Hegyi szil*) - Geszt "Szépapó-erdő", Biharugra "Szórrétje", Szecsőn, Nagyváradon (Borbás, 1891). A Körösök vidékén ritka!
1665. **Salix fragilis** (*Csöregefűz*) - Biharugra "Ugrai-rét". A védett területen kívül a "Majorsági földek" felé vezető út mellett.
1668. **Salix caprea** (*Kecskefűz*) - Biharugra "Ugrai-rét". A Körösök vidékén új!
1670. **Salix cinerea** (*Hamvas fűz*) - Biharugra "Ugrai-rét". Nádasok, mocsaras részek szélén.
1683. **Stratoides aloides** (*Kolokán*) - Biharugra "Ugrai-rét", a nádas mocsárban egy vízlevezető árokban, a Biharugrai halastavakban ("Kisjankovics" "Nagyjankovics" "Emlékgazdák-tava"). Iráz és Kót határán (Borbás,

1880). Ritkulóban levő mocsári növény. A Körösök vidékén csak itt él.

1684. **Hydrocharis morsus-ranae** (*Békatutaj*) - Biharugra "Begécsi-tó", a tavakban és a vízlevezető árkokban. Iráz és Kót határán (Borbás, 1880). Az Alföldön gyakoribb, de fogyatkozóban. A Körösök vidékén ritka. Védendő!
1710. **Colchicum autumnale** (*Őszi kikerics*) - Biharugra "Ugrai-rét", a kanadai nyáras középső és északi szélén, a vízlevezető árokban, behúzódva a nádas széléig 3-400 tő (1989). A védett területen kívül Körösnagyharsány "Fényes-ér-hát", a szürkenyáras erdő keleti szélén út melletti gyeppen 4-500 tő (1989), és a "Sovány-háton" 2-300 tő (1989). A Tiszántúlon ritka növény. A Körösök vidékén ez a leggazdagabb ismert előfordulása. Élőhelyeik védendők!
1756. **Asparagus officinalis** (*Közönséges spárga*) - Biharugra "Ugrai-rét", Mezőgyán "Eperjesi-gyep".
- Asparagus tenuifolius** (*Vékonylevelű spárga*) - Geszt "Szépapó-erdő".
1783. **Iris pseudocorus** (*Sárga nőszirm*) - Mezőgyán "Eperjesi-gyep", "Kisláp" zombékosában, Biharugra "Ugrai-rét", árkokban, nádasban, a kosboros rét mélyebb fekvésű részein. Iráz pusztán vizekben és vizek partján (Borbás, 1880). Védendő, viszonylagos gyakorisága ellenére!
1792. **Juncus tenuis** (*Vékonylevelű szittyó*) - Biharugra "Szórrétje".
1795. **Juncus effusus** (*Békaszittyó*) - Geszt "Vátyonpuszta", Iráz puszta (Borbás, 1880).

1793. **Juncus inflexus** (*Deres szittyó*) - Biharugra "Szórrétje", "Ugrai-rét", Geszt "Baglyas", "Szépapó-erdő" tisztáson. A Körösök vidékén ritka.
1806. **Luzula campestris** (*Mezei perjeszittyó*) - Biharugra "Szórrétje", Geszt "Csillaglapos". A Körösök vidékén ritka.
- Carex brizoides** (*Rezgő sás*) - Geszt "Szépapó-erdő". A Körösök vidékén új!
1921. **Carex tomentosa** (*Molyhos sás*) - Biharugra "Ugrai-rét", "Szórrétje" mocsárréten, nedves réteken bőven. A Körösök vidékén új!
2014. **Briza media** (*Rezgőpázsit*) - Biharugra "Ugrai-rét" kiszáradó lápréten, nedves réten. A kanadai nyáras-tól északra elterülő kaszálóréten bőven. A Körösök vidékén új!
2105. **Anthoxanthum odoratum** (*Borjúpázsit*) - Biharugra "Ugrai-rét", "Szórrétje", Geszt "Csillaglapos", "Szőlőskertek". A Tiszántúlon ritka.
2141. **Wolffia arrhiza** (*Vízidara*) - Biharugra "Ugrai-rét" állóvizeiben. A Körösök vidékén ritka. (Szarvas-békés-szentandrás-holtág, Bika-zug (Almádi, 1961).
2146. **Typha laxmanni** (*Rizsgyékény*) - Biharugra "Ugrai-rét", nedves tocsogókban, árkokban. A Körösök vidékén terjedőben lévő adventív növény.

3. A Biharugrai Tájvédelmi Körzet védett növényei

A védett növények listáját az 1994. Flóra Adatbázis alapján készítettem el. A Biharugrai Tájvédelmi Körzetben a

mai ismereteim alapján 16 védett növényfajt sikerült megtalálni. Egy adatot, a (Ubrizsy, 1949) *Marsilia quadrifolia* előfordulását eddig nem tudtam megerősíteni.

A védett növények elterjedését térképen ábrázoltam (1-7 ábra). Saját adataim 1986 óta értendők ott, ahol külön pontos évszámmal nem jelöltem egy-egy adatot. Az általam ismert populációkban egyedszámbecslést végeztem. Ezek kódszámaiból a védett faj vitalitására lehet következtetni. (1 = 1-10 egyed, 2 = 11-100 egyed, 3 = 101-1000 egyed, 4 = 1001-10000 egyed, 5 = 10000-nél több egyed.)

1323. *Cirsium brachycephalum* (Kisfészkiú aszat)

Társulási viszonyai: szikes mocsarakban.

Elterjedése: Biharugra "Szórrétje", "Ugrai-rét", "Vaskapu-dűlő". A védett területen valószínű még több helyen előfordul. Sarkadkeresztúr, a védett területen kívül, szikes mocsarakban (1992), Iráz pusztá (Borbás, 1880). Egyedszámbecslési kódszám: 1-4.

1784. *Iris spuria* (Korcs nőszirm)

Társulási viszonyai: mocsárréteken, enyhén szikes réteken, de leggyakoribb a védett területen a sziki erdősztyepp-réteken való előfordulása.

Elterjedése: Biharugra "Vaskapu-dűlő", 8-10 ezer tő (1993), Geszt "Begécs", 20-30 tő (1990), Mezőgyán "Eperjesi-gyep", 5-600 tő (1993). Biharugra "Fertály", 2-300 tő (1993), a védett területen kívül. Egyedszámbecslési kódszám: 1-5.

1812. *Cephalanthera longifolia* (Kardos madársisak)

Társulási viszonyai: nyirkos erdőben, száraz tölgyesekben.

Elterjedése: a Dél-kelet-Alföldön egyetlen ismert jelentős állománya a füzesgyarmati "Hosszú-erdőben" él. Mezőgyánban az "Eperjesi-legelő" nyugati szélén, a "Buzgány-tölgyes"-ben 20 tő (1990). Sajnos ezt az erdőrészt 1992-ben kivágták.

Egyedszámbecslési kódszám: 1.

788. *Phlomis tuberosa (Macskahere)*

Társulási viszonyai: löszgyepekben és erősen degradált löszgyepekben.

Elterjedése: Geszt "Csillaglapos", 200-300 tő (1988).

Egyedszámbecslési kódszám: 3.

968. *Plantago schwarzenbergiana (Erdélyi útifű)*

Társulási viszonyai: ürmöspuszták és ecsetpázsitosok határzónájában, sziki erdőssztyepp-réten.

Elterjedése: Nagygyanté mellett (Boros, 1922), Mezőgyán "Eperjesi-gyep".

Egyedszámbecslési kódszám: 2-3.

1191. *Aster punctatus (Réti őszirózsa)*

Társulási viszonyai: sziki erdőssztyepp-réteken, szikes legelőkön.

Elterjedése: Biharugra "Vaskapu-dülő", Mezőgyán "Eperjesi-gyep", Geszt "Begécs", "Szőlős-kertek", a sziki kocsorddal megegyező termőhelyen, a védett területen kívül. Sarkad-Keresztúr (Borbás, 1891).

Egyedszámbecslési kódszám: 3-4.

1212. *Inula helenium (Örménygyökér)*

Társulási viszonyai: ártéri ligeterdők, mocsarak, lápok, bokorfüzesek.

Elterjedése: Biharugra "Ugrai-rét", csak 1 tő (1989), Doboz "Remetei-erdő" szélén 1 tő virágzott (1988) a védett területen kívül, (Borbás, 1891), a szomszédos Irázon és a Sárrét mocsaraiban igen gyakori növényfaj lehetett. Gyógynövényként használták (Oláh, 1987).
Egyedszámbecslési kódszám: 1.

P. 56. *Marsilea quadrifolia* (Mételyfű)

Társulási viszonyai: iszapos, tocsogós helyeken.
Elterjedése: Mezőgyán (Ubrizsy, 1949). Csak irodalmi adata ismert. Tavak sekély parti vizében, iszapos helyeken előfordulhat.

P. 57. *Salvinia natans* (Rucaöröm)

Társulási viszonyai: a lebegő hínárnövényzet tagja.
Elterjedése: Biharugra "Ugrai-rét" nádasaiban, vízlevezető csatornáiban. A fenti lelőhelyen kívül a lelőhelyeknek száma bővíülhet, valószínű a halastavak és levezető csatornák mindegyikében megtalálható.
Egyedszámbecslési kódszám: 1-4.

32. *Clematis integrifolia* (Réti iszalag)

Társulási viszonyai: kaszáló és lápréteken.
Elterjedése: Biharugra "Ugrai-rét" (1989), a kanadai nyárasnál, a vízlevezető csatorna szélén, csak 2 tő. Az Alföld délkeleti felében a Hármas-Körös védőgátján, és hullámterében több helyen előfordul.
Egyedszámbecslési kódszám: 1.

63. *Thalictrum minus* (Közönséges borkóró)

Társulási viszonyai: löszpusztagyepekben, illetve közepesen degradált löszpusztagyepekben.

Elterjedése: Biharugra "Szórrétje", Geszt "Csillaglapos", "Vátyonpuszta".

Egyedszámbecslési kódszám: 2-3.

432. *Trapa natans* (Sulyom)

Társulási viszonyai: tavak hínártársulásaiban.

Elterjedése: Biharugra "Begécsi-tó" és a tó vízlevezető árkaiban. Valószínű előfordul a többi tóban is.

Egyedszámbecslési kódszám: 1-4.

(A *Salvinia natans* és a *Trapa natans* előfordulását külön térképen nem jelöltem, ehhez további adatgyűjtés szükséges.)

460. *Vitis sylvestris* (Ligeti szőlő)

Társulási viszonyai: ártéri erdőkben, nedves ültetett erdőkben.

Elterjedése: Geszt "Szépapó-erdő", csak néhány tő.

Egyedszámbecslési kódszám: 1.

537. *Peucedanum officinale* (Sziki kocsord)

Társulási viszonyai: sziki erdőssztyepp-réteken, ecsetpázsitosok, pusztai cserjések szélén, szikes legelők nedves foltjaiban.

Elterjedése: Biharugra "Vaskapu-dülő", Geszt "Begécs", "Szőlőskertek". Az utóbbi a védett területen kívül, egy körülbelül 20 m²-es gyeppmaradványban (1989). Mezőgyán "Eperjesi-gyep". Az ismert lelőhelyek közül ez a legjelentősebb állománya. A közelben védett területen kívül még megtalálható Nagygyanté határában "Nagygyanté-puszta", a Sarkad felé vezető úttól jobbra erdő szélén, egy 50 x 20 m²-es maradványgyeppben (1989).

Egyedszámbecslési kódszám: 1-3.

1836. *Orchis morio* (Agárkosbor)

Társulási viszonyai: löszgyepben, szikes pusztán, legelőkön.

Elterjedése: Geszt "Csillaglapos", "Vátyonpuszta", 4-5000 (1991), Biharugra "Szórrétje", csak 7 tő (1988).

Egyedszámbecslési kódszám: 1-4.

1845. *Orchis laxiflora* (Mocsári kosbor)

Társulási viszonyai: láp- és mocsárréteken, sásosokban, láp- és ligeterdőkben.

Elterjedése: Biharugra "Ugrai-rét", 4-500 tő (1991). Gyulavarsánd (Kitaibel, 1798).

Egyedszámbecslési kódszám: 1-3.

1848. *Dactylorhiza incarnata* (Hússzínű ujjaskosbor)

Társulási viszonyai: a mocsári kosborral megegyező élőhelyen.

Elterjedése: Biharugra "Ugrai-rét", a vízzel borított kanadai nyárasban, és kiszáradó lápréten 1-200 tő (1991).

Egyedszámbecslési kódszám: 1-3.

Összefoglalás, természetvédelmi vonatkozások

A Biharugrai Tájvédelmi Körzetből nem publikált növények közül jelentősek azok a növényfajok, amelyek a Körösök vidékére új adatot jelentenek. E fajok száma 16.

A munka során a területen 16 védett növényfaj került elő: *Cirsium brachycephalum*, *Iris spuria*, *Cephalanthera longifolia*, *Phlomis tuberosa*, *Plantago schwarzenbergiana*, *Aster punctatus*, *Inula helenium*, *Salvinia natans*, *Clematis integrifolia*, *Thalictrum minus* *Trapa natans*, *Vitis sylvestris*, *Peuce-*

danum officinale, *Orchis morio*, *Orchis laxiflora*, *Dactylorhiza incarnata*.

A kedvezőtlené vált vízgazdálkodási viszonyok miatt veszélybe kerültek a láprétek védett növényritkaságai. Biharugrán, az "Ugrai-réten" a fokozatos kiszáradás hatására az utóbbi években gyors egyedszám csökkenés figyelhető meg az *Orchis laxiflora*, *Dactylorhiza incarnata* populációban. A vízlevezető csatornák időszakos lezárásával a termőhely legalább május végéig tartó időszakos vízborítását kellene megoldani.

A mezőgyáni "Eperjesi-gyep" a *Peucedanum officinale* és az *Iris spuria* termőhelyén a legeltetést minimálisra kellene csökkenteni a taposási és rágási károk elkerülése érdekében.

A további beszántások megakadályozása és időszakos vízvisszapótlás szükséges a biharugrai "Vaskapu-dűlőben". Az ismert termőhelyek közül itt él legnagyobb egyedszámban az *Iris spuria*, de a vízhiány miatt gyors átalakulás figyelhető meg.

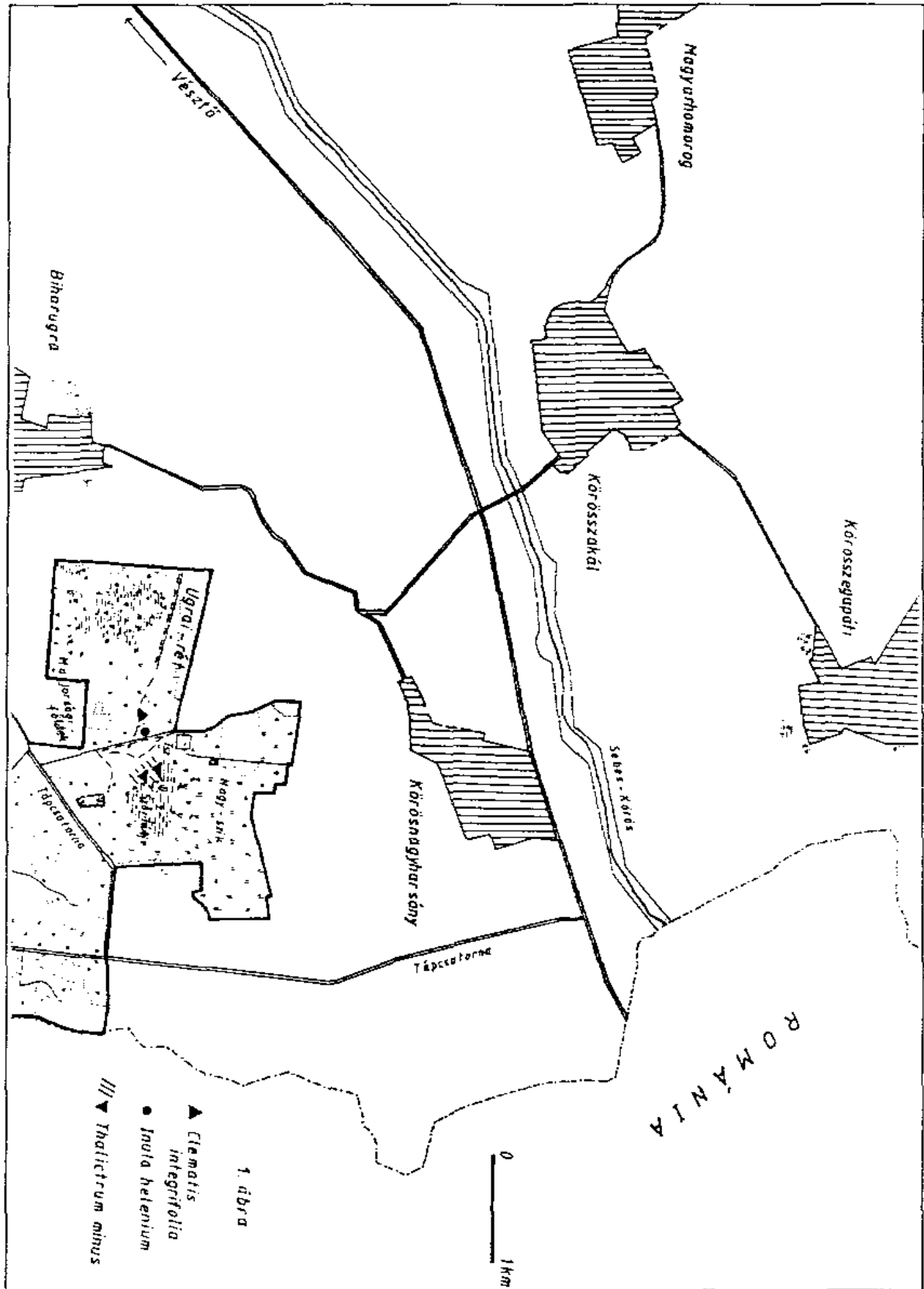
A geszti "Csillaglaposi-legelőn" az *Orchis morio* termőhelyén csapadékszegény téli időszakok után időszakos árasztás válna szükségessé.

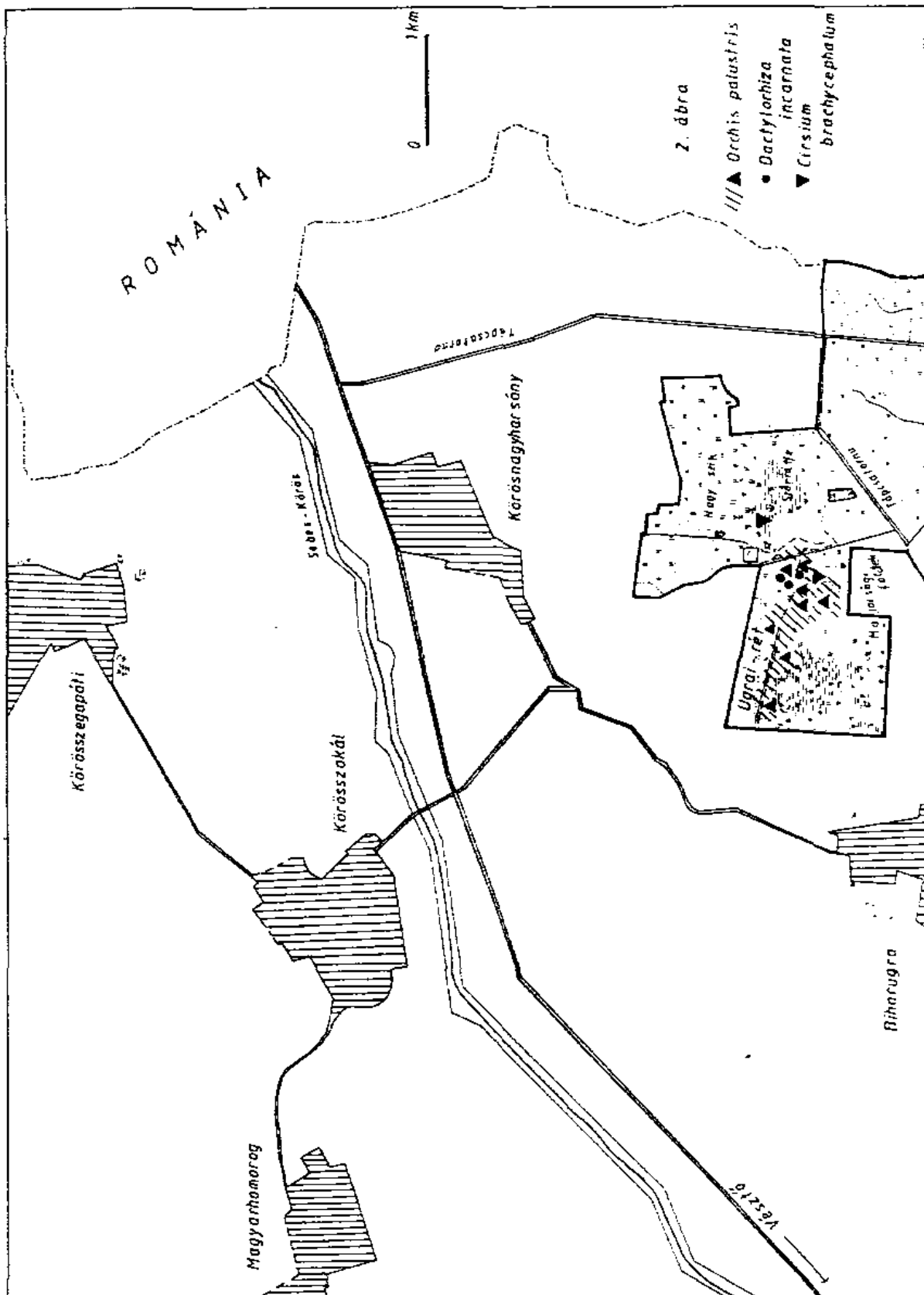
Különösen veszélyeztetettek azok a növényfajok, amelyek csak kis egyedszámban élnek a területen (*Inula helenium*, *Clematis integrifolia*, *Vitis sylvestris*). A *Cephalanthera longifolia* termőhelyén történt erdőkivágás után a növény fennmaradása kétes. A csatlakozó erdőrészeket a további tarkivágásoktól meg kell kímélni.

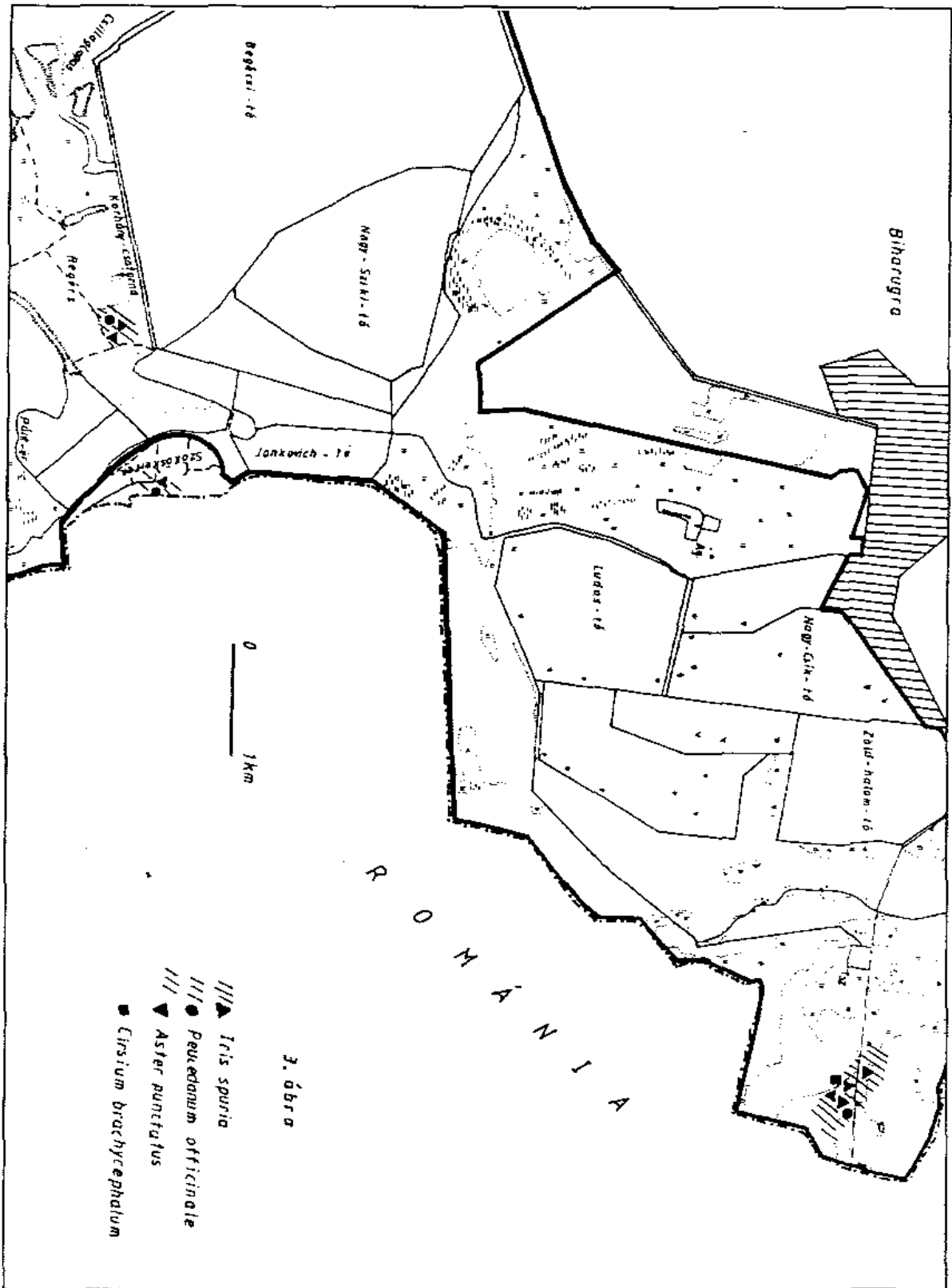
A további terepmunka során a *Cirsium brachycephalum*, *Plantago schwarzenbergiana*, *Aster punctatus*, *Salvinia natans*, *Trapa natans* lelőhelyeinek bővíthet, hiszen ezek a fajok nagy valószínűséggel nagy egyedszámban élnek még a területen.

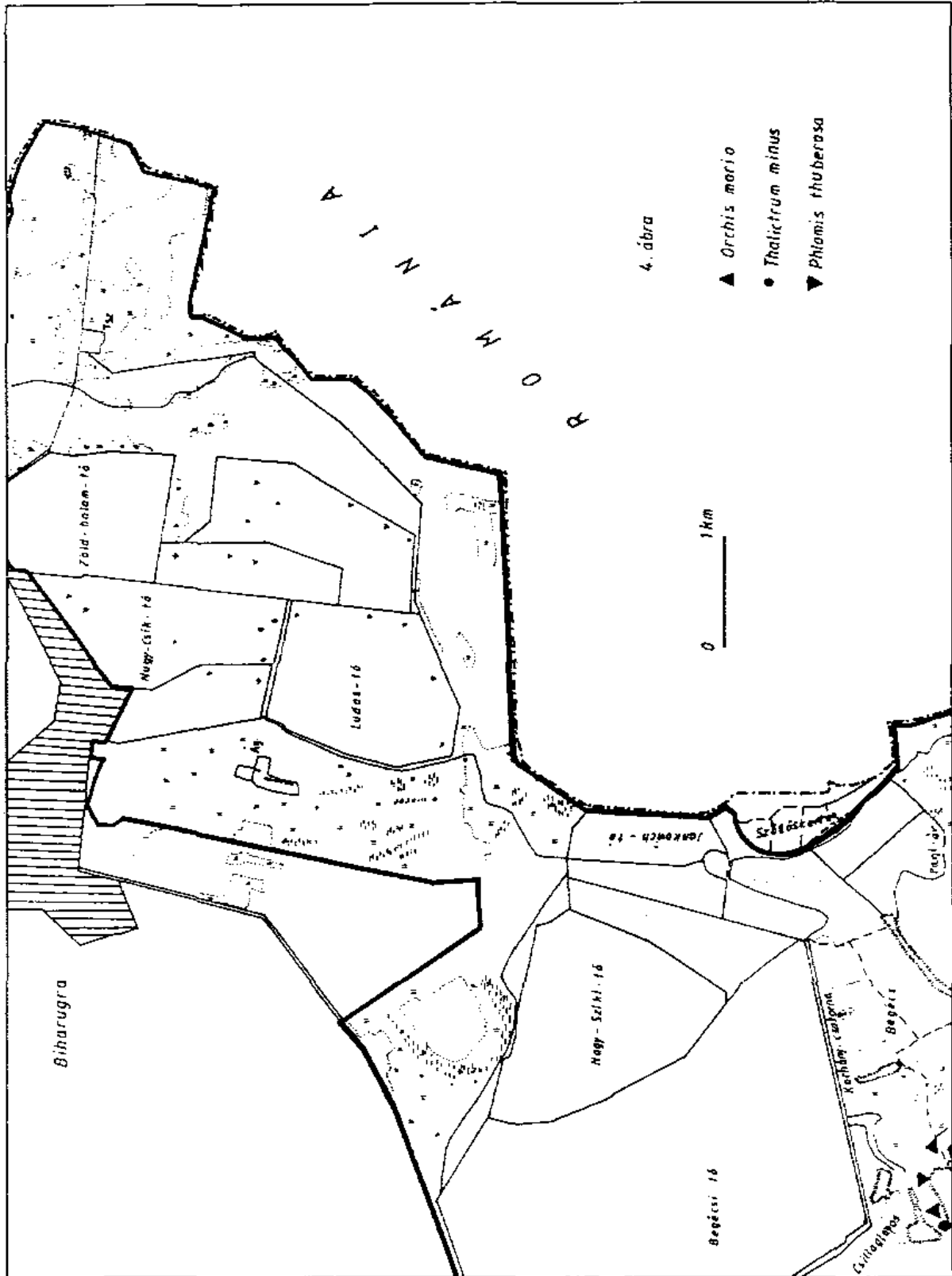
A nem védett növényfajokon kívül kiemelt védelem szükséges néhány lokálisan értékes növényfaj számára. Ilyenek: *Colchicum autumnale*, *Valeriana officinalis*.

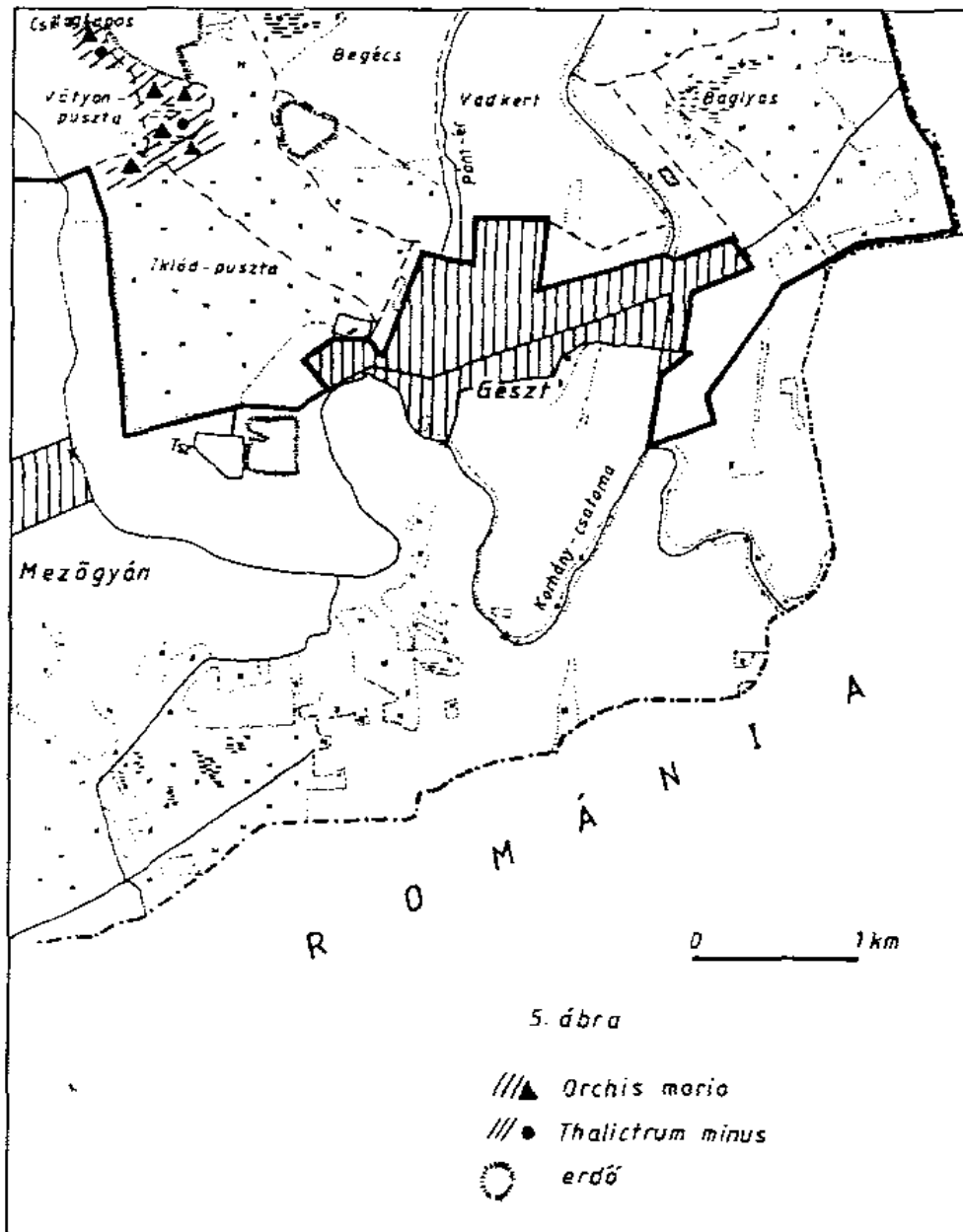
A Biharugrai Tájvédelmi Körzet kutatása még nem tekinthető befejezettnek. Az utóbbi évek munkája alapján is látható, hogy még sok érdekességet tartogat a kutatók számára.

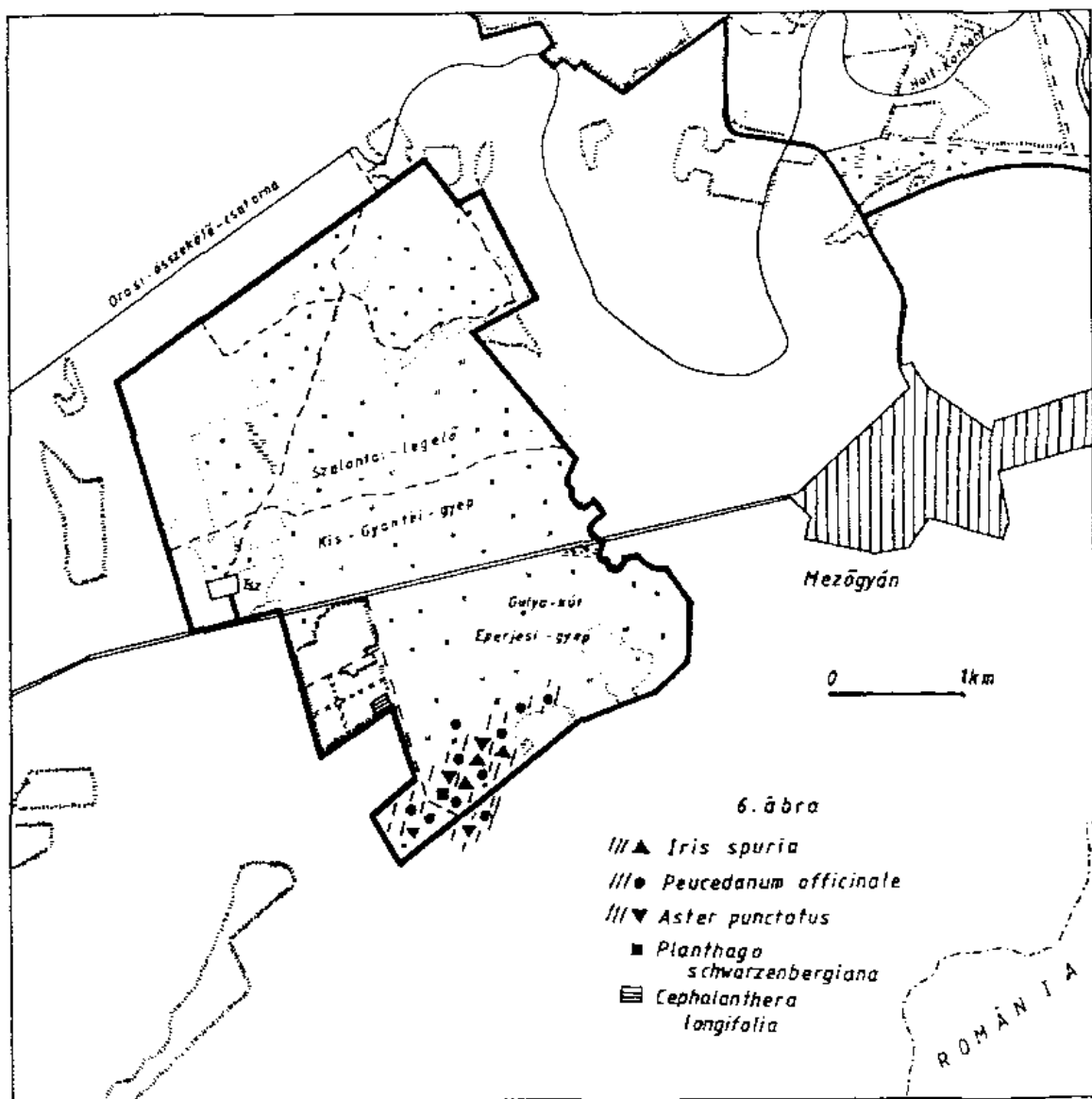

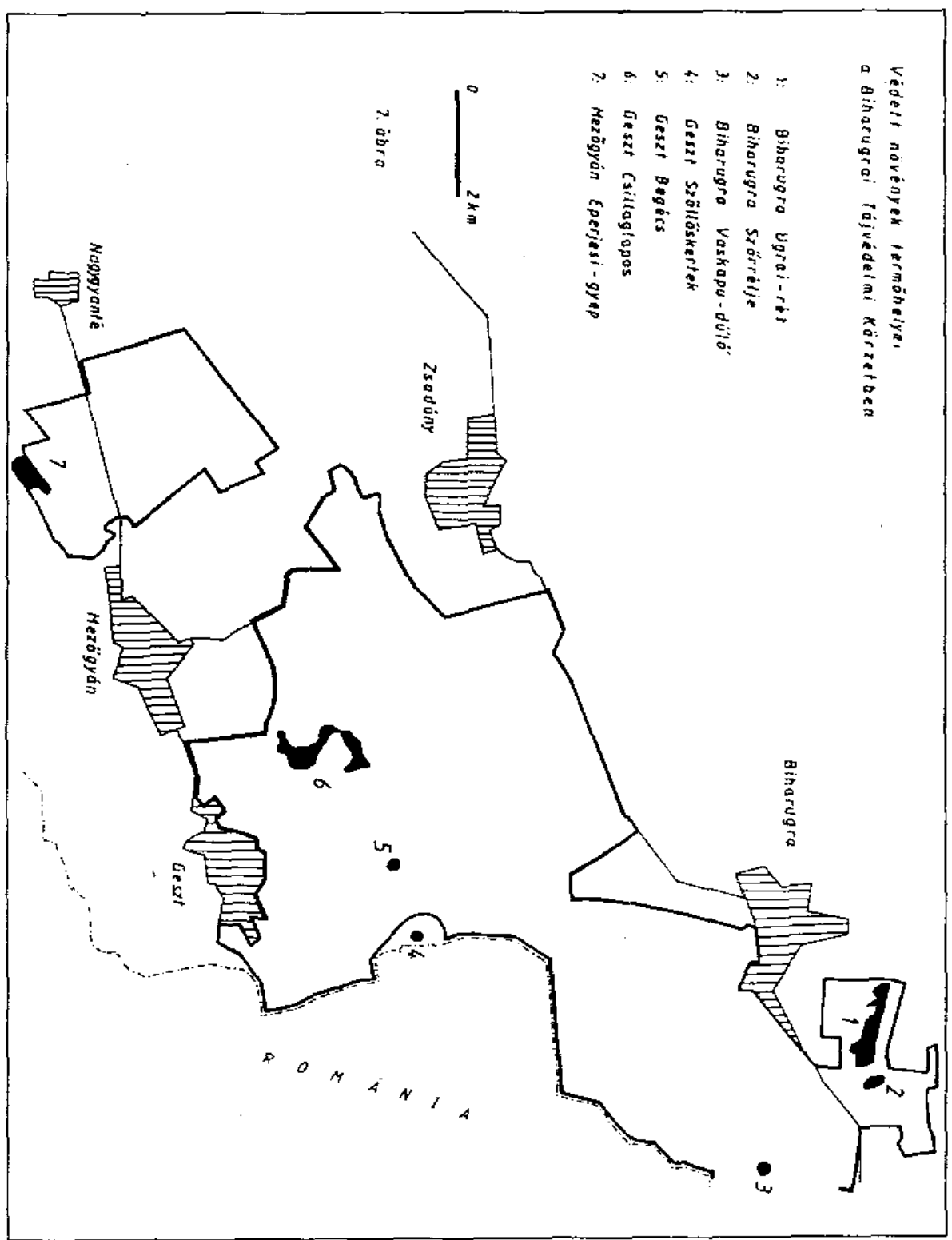

Védett növények termőhelyei
a Biharugrai Tájvédelmi Körzetben

- 1: Biharugra Ugrai-rék
- 2: Biharugra Szörrelje
- 3: Biharugra Vaskapu-dűlő
- 4: Gezsi Szőlőskertek
- 5: Gezsi Bégács
- 6: Gezsi Csillaglapos
- 7: Hezőgyán Éperjesi-gyep

0 — 2 km
7. ábra

Irodalom

- ALMÁNDI L. (1961): A *Wolffia arrhiza* (L.) WIMM szarvasi előfordulása. - In: Bot. Közl. 1-2.: 112-113. p.
- BORBÁS V. (1891): Közlemények a Békés- és Biharvármegyék flórájából. - In: Magyar Orvosok és Természetvizsgálók munkálatai: 480-504. p.
- BORBÁS V. (1881): Békésvármegye flórája. - M. T. Akadémiai Könyvkiadó Hivatal 1.105. p.
- BORBÁS V. (1880): Iráz pusztá növényzete. - In: Magyar Orvosok és Természetvizsgálók munkálatai XX.: 1-9. p.
- BOROS Á. (1922): Adatok Békés és Bihar megyék síkjának flórájához. - In: Magyar Bot.Lapok XXI. 1-2.: 32-33. p.
- FÖLDI E. (1980): Magyarország Földrajzinév tára II. Békés megye. Kartográfiai Vállalat Bp.: 1-28. p.
- HÁZI A. (1988): Adatok a régi Sárréti világból. A térség földrajzi, vízrajzi áttekintése. - In: Sárréti írások 3. Szeghalom: 133-151. p.
- KERTÉSZ É. (1992): A Biharugrai Tájvédelmi Körzet vegetációjának áttekintése. - Békéscsabai M. M. Múzeum Természettudományi Adattár, L. sz.: 2011-1991.
- KERTÉSZ É. (1989): A Dobozi ártéri ligeterdők florisztikai vizsgálata. - In: Dobozi Tanulmányok. Békéscsaba: 17-30. p.
- KEVEY B. - OROSNÉ KOVÁCS ZS. - TÓTH I. - BORHIDI A. (1992): Adatok a Béda-Karapacsa Tájvédelmi Körzet flórájához. - A Béda-Karapacsa Tájvédelmi Körzet élővilága. In: Dunántúli dolgozatok (A) Term. tud. Pécs: 13-23. p.

- KOVÁCS A. - MOLNÁR Z. (1981): Békés megye magasabb rendű növényeinek rövid áttekintése. In: NATURA. Környezet- és természetvédelmi Évkönyv 4. Békéscsaba: 45-78. p.
- OLÁH A. (1987): Zöld varázslók, virág-orvosok (Népi gyógynövényismeret Békés megyében). - Békés MTVB. Tud.-Koord. Szakbiz. Kiadása Békéscsaba: 1-211. p.
- JANKOVICH B. D. - HÉVVÍZI S. (1983): Békés megye Pesty Frigyes hely-névgyűjtésében. - Békéscsaba: 1-230. p.
- SOÓ R. (1964-1980): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növény-földrajzi kézikönyve I-VI. - Akad. Kiad. Budapest.
- SOÓ R. (1938): A Tiszántúl flórája. - Ed. Inst. Bot. Universitatis Debreciensis, Debrecen: 1-192. p.
- TIMÁR L. (1954): Adatok a Tiszántúl (Crisicum) flórájához. - In: Annal. Biol. Univ. Hung. II.: 491-499. p.
- UBRIZSY G. (1949): Adatok a Tiszántúl (Cirsicum) flórájának ismeretéhez, különös tekintettel Szarvas és környékére. - In: Borbásia IX. 1-2.: 7-15. p.

KERTÉSZ ÉVA

Munkácsy Mihály Múzeum
5600 Békéscsaba
Széchenyi u. 9.